

Helse- og omsorgsdepartementet
Postboks 8011 Dep
0030 OSLO

Vår ref:
26/00439-2

Saksbehandler:
Elaine Skogerbø Sørhaug

Dato:
11. september 2026

Svar på høring av Helsedirektoratets utredning med forslag til styrking av barn og unges rettssikkerhet ved tvangsbruk i psykisk helsevern

Barneombudet viser til høring av Helsedirektoratets utredning om styrking av barn og unges rettigheter ved bruk av tvang i psykisk helsevern. Vi takker for muligheten til å gi innspill.

Barneombudet er positive til at barns rettssikkerhet i psykisk helsevern styrkes. Barneombudet har tidligere pekt på at dagens regelverk om tvang i psykisk helsevern i liten grad reflekterer barns rettigheter og behov, og at det juridiske rammeverket for psykisk helsevern for barn og unge må revideres.¹

Helsedirektoratet har utformet to alternative forslag. Barneombudet støtter forslaget i alternativ 1, med forbehold om at barnets beste og barns rett til å bli hørt tydeliggjøres i lovteksten, og at retten til automatisk prøving i kontrollkommisjonen tas inn i alternativ 1. Vi er enige med direktoratet om at dette alternativet forenkler regelverket og gir barn best rettssikkerhet, særlig ved at krav om vedtak ved etablering av psykisk helsevern sikrer begrunnelse og klagerett.

Barneombudet vil særlig fremheve at:

- Reglene om barnets beste og barns rett til å bli hørt bør omtales direkte i nytt kapittel 2A.
- Barneombudet støtter forslaget om et nytt kapittel 2A i psykisk helsevernloven som samler de viktigste bestemmelsene om psykisk helsevern for barn under 16 år.
- Særreglene om tvang mot barn i psykisk helsevern bør gjelde for alle under 18 år.
- Det må være klart hvordan vilkåret «alvorlig sinnslidelse» skal vurderes for barn.
- Barneombudet støtter at foreldresamtykke suppleres med krav om vedtak fra helsepersonell når barnet motsetter seg inngripende tiltak.
- Kontroll- og klageordningene må være forståelige, tilgjengelige og tilpasset barn.

¹ Barneombudets rapport «[Grenseløs omsorg](#)», 2015, og [Barneombudets høringssvar til NOU2019: 14](#)

Barnets beste og barns rett til å bli hørt må tydeligere inn i loven

Barnets beste og barns rett til å bli hørt følger av både Grunnloven og barnekonvensjonen. Det betyr at disse rettighetene gjelder i alle beslutninger, ikke bare der det er regulert i særlovgivningen. Problemet er at for eksempel helsepersonell ikke nødvendigvis kjenner til reglene i Grunnloven og barnekonvensjonen. Derfor mener Barneombudet at reglene om barnets beste og barns rett til å bli hørt bør fremgå direkte i en bestemmelse i nytt kapittel 2A.

Regler for barn samles i et eget kapittel

Barneombudet har tidligere fremhevet at kompliserte og utydelige regler som ikke i tilstrekkelig grad reflekterer barns rettigheter, kan svekke barns rettssikkerhet. Derfor støtter vi forslaget om et nytt kapittel 2A i psykisk helsevernloven som samler de viktigste bestemmelsene om psykisk helsevern for barn under 16 år. Dette vil gjøre regelverket tydeligere og mer tilgjengelig, og synliggjøre at barn har særlige rettigheter og behov ved bruk av tvang i psykisk helsevern.

Direktoratet skriver i utredningen at de har vurdert om gjeldende bestemmelser for personer over 16 år kan tilpasses, men mener at det ikke er hensiktsmessig. Etter dagens system behandles denne gruppen i stor grad som voksne ved bruk av tvang fordi den helserettslige myndighetsalderen er 16 år. Dette er problematisk. Både barnekonvensjonen og norsk rett definerer alle under 18 år som barn, og barn har krav på særlig beskyttelse. Dette gjør seg særlig gjeldende ved bruk av tvang, som er et alvorlig inngrep i barnets personlige integritet.

Barneombudet mener at reglene om tvang i psykisk helsevern ikke uten videre bør følge den helserettslige myndighetsalderen, og at særreglene om tvang mot barn skal gjelde for alle under 18 år. Menneskerettighetene forutsetter at barn blir sett på som særlig sårbare. Dette bør ikke minst gjelde ved bruk av tvang, som er et svært inngripende tiltak. Det er derfor gode grunner til at alle opp til 18 år bør behandles med særlig varsomhet ved bruk av tvang. Barneombudet mener at tvangsreglene i psykisk helsevernloven bør løsrides fra reglene om myndighetsalder i helsespørsmål. Det er derfor også nødvendig å samtidig avklare barnas rettigheter og foreldrenes rettigheter og plikter.

Vilkåret om «alvorlig sinnslidelse»

Etter forslaget i alternativ 1 må vilkårene i psykisk helsevernloven §§ 3-2 og 3-3 være oppfylt for å bli underlagt tvungen observasjon eller tvungent psykisk helsevern for barn som motsetter seg helsehjelpen. Dette innebærer blant annet at barnet må ha en «alvorlig sinnslidelse».

Barneombudet mener det må klargjøres hvordan dette vilkåret skal vurderes for barn og unge. Psykiske lidelser kan utvikle og uttrykke seg annerledes hos barn enn hos voksne, og symptombildet kan være mer fragmentert og skiftende fordi barnet fortsatt er i utvikling. Det kan derfor være vanskelig å identifisere og vurdere en alvorlig psykisk lidelse hos barn ut fra kriterier og metoder som i hovedsak er utviklet for voksne.

Barneombudet har tidligere pekt på mangel på spesialisert kompetanse om barns utvikling, psykopatologi og utvikling av psykoselidelser hos ungdom. Vi mener derfor at vurderingen av om et barn har en alvorlig sinnslidelse, må foretas av fagpersoner med særskilt kompetanse på barn og unge. Det må også være klart hvordan vilkåret skal anvendes på barn, i tillegg til at det må sikres tydelige faglige retningslinjer og kompetansekrav. Dette er nødvendig for å unngå at

barn vurderes etter en voksenstandard, og for å sikre forsvarlige og likeverdige avgjørelser om svært inngripende tiltak.

Foreldresamtykke kan ikke alene ivareta barnets rettssikkerhet

Barneombudet støtter at foreldresamtykke ikke lenger skal være det eneste rettslige grunnlaget når barnet motsetter seg inngripende tiltak. Kravet om at helsepersonell i tillegg må fatte et begrunnet vedtak, styrker barnets rettssikkerhet og tydeliggjør at ansvaret for inngrepet ligger hos helsetjenesten. Dette er særlig viktig dersom barnets og foreldrenes interesser ikke er sammenfallende, eller foreldrene av andre grunner ikke er i stand til å vurdere hva som er best for barnet.

Samtidig må det være tydelig hvordan helsepersonell skal vurdere om barnet motsetter seg helsehjelpen. Barn uttrykker seg på ulike måter, både gjennom språk og handlinger, og uttrykksformen kan variere med barnets alder, modenhet, funksjonsnivå og situasjon. Det bør derfor gis klare retningslinjer for hvordan motstand skal identifiseres, tolkes og dokumenteres. Retningslinjene må også tydeliggjøre grensen mellom forsvarlig informasjon og dialog, og overtalelse eller press som kan gjøre det vanskelig å fastslå hva barnet faktisk ønsker.

Det er viktig at barn får tilpasset hjelp til å forstå informasjonen, vurdere alternativene og uttrykke egne ønsker. Barneombudet mener derfor at departementet i lovproposisjonen må klargjøre hvordan barn og unge skal få støtte til å ta beslutninger før det treffes vedtak, under gjennomføringen av tiltaket og ved en eventuell klage.

Vedtakskrav for gjennomføringstiltak

Barneombudet støtter forslaget om at det skal fattes vedtak om gjennomføringstiltak etter psykisk helsevernloven kapittel 4 når slike tiltak iverksettes overfor barn. Dette bør gjelde uavhengig av hvilket alternativ departementet går videre med.

Vi støtter også at vedtakskravet skal gjelde uten nedre aldersgrense. Dersom et barn utsettes for et inngripende tiltak, er behovet for rettssikkerhet ikke mindre fordi barnet er yngre. Yngre barn kan tvert imot ha større behov for at voksne sikrer dokumentasjon, kontroll og klagemulighet.

Barneombudet støtter særlig at vedtakskravet også skal gjelde tiltak som i dag kan bygge på foreldresamtykke alene, blant annet behandling uten eget samtykke, begrensninger i kontakt med omverdenen, rusmiddeltesting og overføring. Slike tiltak kan være svært inngripende for barnet og må være underlagt krav til begrunnelse, forholdsmessighetsvurdering, dokumentasjon og klageadgang.

Kontroll- og klageordningene må fungere for barn

Barneombudet har tidligere uttrykt bekymring for at kontroll- og klagesystemet i psykisk helsevern ikke er godt nok tilpasset barn. Barn vet ofte ikke hvilke rettigheter de har, og de kan ha høy terskel for å klage. Det er derfor ikke nok at barnet formelt har en klagemulighet. Ordningen må være forståelig, trygg og tilgjengelig. Styrkede klagemuligheter for barn var en av anbefalingene fra FNs barnekomite da de vurderte Norges etterlevelse av barnekonvensjonen i 2025. Komiteen anbefalte at staten sørger for uavhengige klagemekanismer på «all areas of

law», og at staten anerkjenner retten til uavhengig representasjon. Helse var ett av områdene som ble fremhevet.

Barneombudet støtter at kontrollkommisjonens rolle tydeliggjøres. For at kontrollkommisjonsordningen skal være en velfungerende og sentral rettssikkerhetsgaranti for barn som motsetter seg psykisk helsehjelp, må ordningen utformes på barns premisser. Barneombudet mener derfor det bør stilles krav til at de som behandler saker om barn i kontrollkommisjonen har barnefaglig kompetanse. Kommisjonen må også ha plikt til å legge til rette for at barnet kan uttale seg på en måte som oppleves trygg for barnet. Informasjon til barnet om rettigheter, klageadgang og kontrollkommisjonens rolle må gis på en barnevennlig måte, tilpasset barnets alder og modenhet. Etter forslaget i alternativ 2 videreføres ordningen med at kontrollkommisjonen overprøver saker der barn motsetter seg etablering av psykisk helsevern. Denne automatiske overprøvingen bør også gjelde i alternativ 1. Det er fordi barn, som tidligere nevnt, ofte ikke vet hvilke rettigheter de har, og de kan ha høy terskel for å klage. En slik overprøving vil i større grad sikre at myndighetene ivaretar sine forpliktelser i tråd med barnekonvensjonens artikkel 25 som sier at «Partene anerkjenner at et barn som er blitt plassert av kompetente myndigheter for å få omsorg, beskyttelse eller fysisk eller psykisk behandling, har rett til periodisk vurdering av den behandling barnet får og av alle andre forhold som har betydning for plasseringen av barnet».

Til slutt ønsker vi å påpeke at det er viktig at barn får uavhengig og tilpasset støtte til å vurdere om de ønsker å klage, formulere klagen og ivareta sine interesser gjennom klageprosessen. Støtten bør være tilgjengelig uten at barnet er avhengig av foreldrene eller institusjonen som har truffet vedtaket.

Med vennlig hilsen

Mina Gerhardsen
barneombud

Eline Skogerbø Sørhaug
rådgiver

Brevet er godkjent elektronisk og har derfor ingen signatur.